

Ajuntament de Girona

Museu d'Història de la Ciutat

PROJECTE EDUCATIU

Guia de continguts

SALA 12

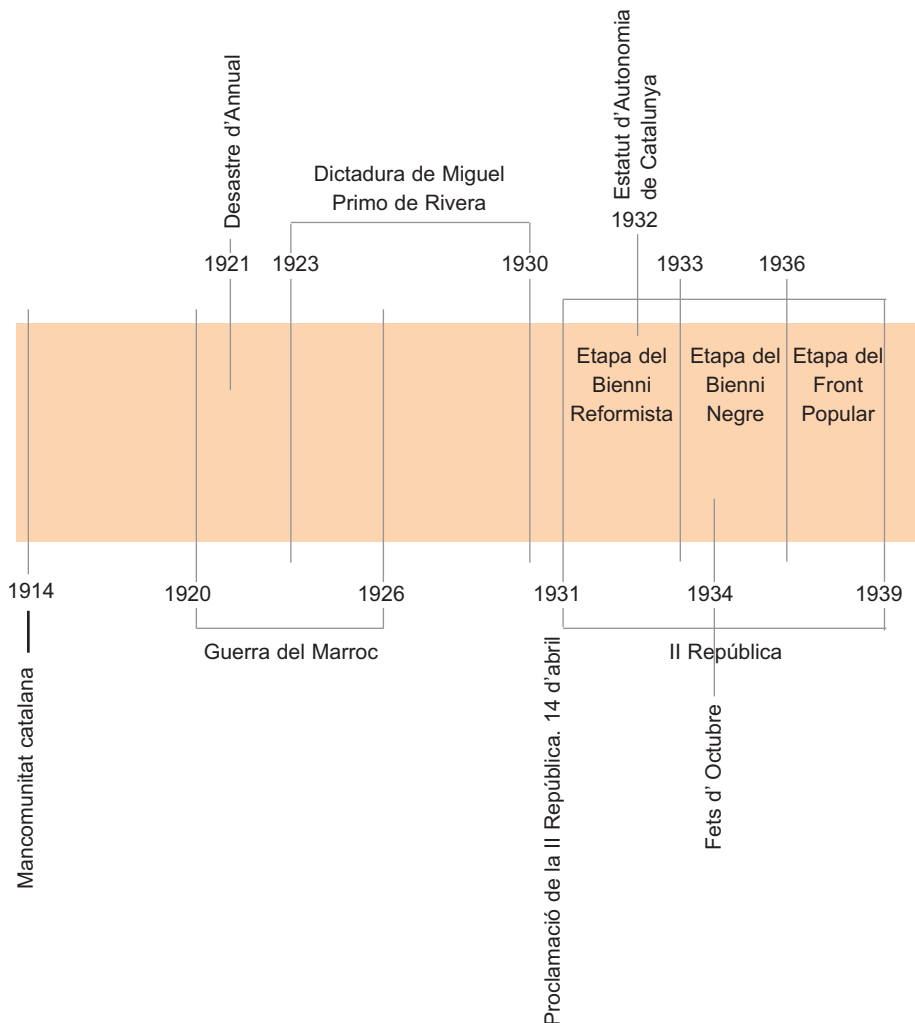
L'ADVENIMENT DE LA II REPÚBLICA

(1923 - 1936)

SALA 12

L'ADVENIMENT DE LA II REPÚBLICA (1923-1936)

CONCEPTES BÀSICS:

- Voluntat per part dels republicans de transformar l'estructura social del país perquè esdevingui per fi un país modern.
- Preocupació per l'educació, fomentant una major vitalitat cultural, amb els nous centres escolars i la remodelació dels ja existents, com a pilar fonamental per aquesta transformació.
- Pluralitat de la premsa.
- Ascens del catalanisme polític i recuperació de l'autogovern a Catalunya, a través de la restauració de la Generalitat.
- Oposició de l'Església al procés de laïcització.
- Moviments obrers en lluita contra les resistències de la patronal a les demandes dels assalariats.
- Triomf del Front d'Esquerres el 1936.

ELEMENTS MUSEOGRÀFICS REFERENCIALS:

1. Portada del diari "L'autonomista". 1 d'abril de 1931.

Reproducció gràfica.

2. Plafó amb fotografia del president Macià

al balcó principal de l' Ajuntament de Girona, en motiu de l'aprovació de l' Estatut de Catalunya.

La crisi econòmica, la guerra del Marroc, el terrorisme i el caciquisme van ser els problemes que afectaven Espanya en el moment en què el militar Primo de Rivera va donar un cop d'estat, amb el recolzament del rei Alfons XIII, l'exèrcit, el clergat, les forces conservadores i bona part de la patronal, el 14 de setembre de 1923. Sota una voluntat regeneracionista i d'ordre per acabar amb l'agitació social, Primo de Rivera va encapçalar un directori militar, que va aglutinar tots els poders de l'Estat i va excloure als polítics professionals. Es va inspirar en el model feixista de Mussolini, però la seva dictadura va ser més moderada i conservadora. Aquests desigs regeneracionistes inicials es van anar diluint i la corrupció de la Restauració es va substituir per la corrupció primoriverista.

En aquesta dictadura hi va haver dos posicionaments molt característics. Per una banda, uns principis reformistes basats en una política de fets i realitats (José Calvo Sotelo); i de l'altre, es va practicar una dura política de control i repressió (Severiano Martínez Anido). Aquests posicionaments, dels diferents sectors del règim, es van combinar en el projecte de reforma de l'Administració. Però per Primo de Rivera era molt més important la qüestió de la guerra del Marroc. Pel que fa a la reforma administrativa, la base de l'ordenament territorial va passar a ser la província, en detriment de la regió i va ser un procés d'uniformització provincial.

En la reestructuració de l' Estat i l'administració es van substituir els partits polítics, per un únic partit, sota direcció militar: la *Unión Patriótica (UP)*, un instrument polític i social, que va aparèixer a Girona el 1924. A més, a la ciutat va sortir un periòdic, *La Província*, òrgan de la UP, sota directrius de la burgesia benestant, moralitat i justícia. Sense una base organitzativa sòlida, amb

diferències personals entre la classe política gironina, amb poca implantació política i social a les comarques gironines, és a dir, amb poca operativitat i amb moltes dificultats per consolidar el seu projecte. La Mancomunitat va ser dissolta el 1925 i la Diputació va assolir totes les tasques o competències que tenia assignades. Tot el treball en favor de la llengua i la cultura catalanes es va interrompre.

A partir del 1924 hi va haver un canvi d'orientació en el règim, es va realitzar una política més constructiva i en el cas de la política municipal, molt més fonamentada en la reforma urbanística de la ciutat. Les obres municipals van ser actives gràcies a l'endeutament, al 1926 es van aprovar onze projectes de construcció d'edificis, la ciutat s'anava modernitzant. La importància que l'Ajuntament va assolir, en aquest període, va fer que augmentessin de forma considerable les polèmiques i que es convertís en objecte permanent de desig, ja que a Girona es concentra ven tots els organismes de poder i decisió provincials, amb les respectives competències. Els dos personatges locals més influents en la vida política gironina del moment eren **Jaume Bartrina i Frederic Bassols**, que ja havien ocupat càrrecs públics a l'antic règim i lluitaven ara per obtenir àrees de poder i autoritat. Els mateixos personatges amb etiquetes diferents.

L'estructura socioeconòmica de la ciutat estava formada, sobretot, per petits botiguers, clergat, propietaris i funcionaris. Durant la dictadura primoriverista es van dur a terme un gran nombre d'obres públiques, va baixar el nombre d'aturats i la indústria va experimentar un increment. Al començament, la situació internacional favorable va propiciar un bon moment per l'economia gironina, però les grans despeses per les obres públiques va acabar generant un deute públic important. La població va perdre capacitat adquisitiva i la gent amb menys recursos es va veure amenaçada per la fam i la misèria. La crisi industrial anava de la mà del problema perenne de la reforma agrària.

Tot i que Primo de Rivera, abans del cop d'estat, mantenia postures properes a ampliar l'autonomia de Catalunya. Poc a poc, i a partir de la implantació de la dictadura, va anar deixant la descentralització de l'Estat a un costat i es va decidir per apostar per una versió més centralista i obstinada, més d'acord amb els principis militars que van promoure l'aixecament. El discurs anticatalanista. En aquesta línia es va promulgar el Real Decreto en Defensa de la Unidad Nacional. Només es va transigir amb els símbols folklòrics. Els rètols dels carrers i places de Girona van haver de ser escrits en castellà i a les escoles i oficines municipals es vigilava que no s'utilitzés el català. Així com en els pregons públics. Va ser tot un procés de castellanització de la societat catalana, sobretot en les manifestacions populars.

El règim de Primo de Rivera també es va caracteritzar per una dura repressió. Després de la intensa vida cultural de principis de segle, amb un despertar cultural i modernitzador. Del modernisme i el noucentisme, de l'art, l'arquitectura i les inquietuds literàries, en acabar la Primera Guerra Mundial i en començar la dècada dels anys vint. Tot això es va aturar de cop. Eren temps de pau, però també de buidor. La dictadura de Primo de Rivera va ser un gran entrebanc per la Girona del desenvolupament.

LA SEGONA REPÚBLICA

El règim de Primo de Rivera, lentament, va anar perdent el suport dels militars i al 1930 va ser reemplaçat per Dámaso Berenguer, cap de la casa militar del rei, associat amb l'oposició liberal en temps de la dictadura, que va començar a organitzar una transició política. Primo va tenir un últim intent de mantenir-se en el poder, però va fracassar i es va exiliar a París, on va morir.

L'Ajuntament de Girona i la Diputació van ser objectes d'una profunda renovació del personal polític. La vida cultural a la ciutat començava a reparèixer, l'idioma català es tornava estendre des de l'escola i diferents activitats de difusió, enmig d'un context de renovació pedagògica. Tots aquests canvis es van fer reflectir també a la premsa.

El mes d'agost del 1930 va tenir lloc el Pacte de Sant Sebastià, on es va crear un Comitè Revolucionari, format per tots els sectors republicans, des dels més conservadors fins als socialistes, amb l'objectiu d'enderrocar la monarquia. La monarquia d'Alfons XIII, després d'avaluar set anys de dictadura, va voler maquillar-se de democràcia i va convocar unes eleccions municipals, com a sondeig, per després celebrar-ne unes de generals. Les municipals es van celebrar el 12 d'abril de 1931. Els diversos grups polítics del Pacte de Sant Sebastià van difondre entre l'electorat la idea que un triomf significaria un plebiscit popular a favor de la República. Així, les eleccions municipals es van plantejar com una confrontació entre els partidaris d'una monarquia conservadora i els partidaris del canvi, de la República. A Girona hi havia 3 grans opcions: la **Unió Republicana**, la **Lliga Regionalista** (que donava suport a la monarquia) i **els monàrquics**. En aquests moments, la ciutat comptava amb uns 20.000 habitants, després d'un lent creixement demogràfic. Els monàrquics van obtenir més regidors, en l'àmbit estatal, que la unió republicanosocialista, però aquests van guanyar a les capitals de província i a la resta de grans ciutats. Això va provocar la desfeta de la monarquia i la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931. **Lluís Companys** va proclamar la República a Barcelona i **Francesc Macià** va proclamar

l'Estat català dins la República Federal espanyola. Així en comptes de república catalana, el govern de Madrid va reconèixer immediatament la Generalitat de Catalunya. El canvi de règim es va realitzar sense problemes i els primers moments del Govern provisional de la República va designar com a president a **Niceto Alcalá Zamora**, que va concedir una amnistia general pels presos polítics, va establir la llibertat religiosa, la llibertat sindical i política i va reconèixer el dret a la propietat privada. Però el mal endèmic d'Espanya, l'esperada reforma agrària, no es va dur a terme. Així, el conjunt d'actuacions responia a les grans línies del reformisme republicà i les preocupacions socials de l'esquerra burgesa i socialista. Però la Segona República va néixer enmig d'un context internacional inquietant. A Europa, davant l'afebliment de la democràcia, el feixisme gaudia d'èxit. El crac de 1929 va produir un retrocés econòmic important i les tensions socials i laborals es van anar incrementant. La Segona República espanyola marcava el camí de l'esperança.

El primer bienni republicà se'l considera un bienni reformista. Es va consolidar un sistema multipartidista, però debilitat i dispers, amb escissions, sense organitzacions estables i sense una premsa favorable. Hi havia una àmplia gradació ideològica. **A Girona hi havia vuit partits catalans:** la *Lliga Regionalista* (la *Lliga Catalana* a partir de 1933), la *Unió Democràtica de Catalunya* (UDC), l'*Esquerra Republicana de Catalunya*, la *Joventut Republicana de Catalunya*, el *Partit Catalanista Republicà* (PCR), l'*Estat Català*, la *Unió Socialista de Catalunya* (USC) i el *Bloc Obrer Camperol* (BOC). **Hi havia nou grups d'àmbit estatal:** *Falange Espanyola*, *Derecha de Catalunya o Renovación Espanyola*, *Acció Popular Catalana* (integrada dins la CEDA de Gil Robles), el *Partit Carlí* (o *Comunió Tradicionalista o Joventut Tradicionalista*), el *Partit Republicà d'Esquerra* (filial d'Izquierda Republicana de Manuel Azaña), el *Partit Republicà Radical Socialista*, l'*Agrupació Socialista del PSOE*, el *Partit Comunista de Catalunya* (adherit al PCE) i el *Partit Sindicalista Espanyol* (adherit al partit d'Àngel Pestanya, arran de l'expulsió del grup "trentista" de la CNT). **Miquel Santaló**, professor de la Normal, va ser el nou alcalde, **Cassià Costal**, pedagog, va presidir la Diputació, i **Albert de Quintana**, advocat, es va ocupar del Govern Civil. Es van recuperar les institucions d'autogovern de Catalunya, com la Generalitat i es va redactar l'**Estatut d'Autonomia**, a Núria. Tots els partits i les institucions ciutadanes van demanar el vot positiu, menys el BOC i la dreta reaccionària. El 1932 l'Estatut, tot i que rebaixat, es va aprovar per les Corts Espanyoles i el 20 de novembre es va produir l'elecció del Primer Parlament de Catalunya. Esquerra Republicana de Catalunya va ser l'opció més votada. El 14

de gener de 1934 es van celebrar eleccions municipals per renovar els ajuntaments del 12 d'abril de 1931. Es va anar passant d'una inclinació massiva pel centre esquerra, cap a una inclinació parcial cap el centre dreta. L'electorat de la ciutat de Girona era lleugerament més conservador que l'electorat de la seva demarcació. Però la Girona conservadora estava dominada per ERC, que va gaudir de la confiança electoral de les classes mitjanes i els obrers. El sindicat hegemònic era la Federació Local de Sindicats, que es va organitzar el 1932, fins aleshores el més important va ser la CNT.

La tasca primordial de la república va ser l'educació i la cultura, fet que va provocar que aquest període també se'l conegui com **La República dels Mestres**. Calia formar als ciutadans a tots nivells i especialment en valors universals com la tolerància, la llibertat i la igualtat. El Consistori gironí en tres anys va crear més places escolars que la monarquia en lustres. De fet, a nivell estatal, es van crear 10.000 noves escoles.

A Girona s'inaugura l'escola Ramon Turró, l'actual **Col·legi Verd**, i l'**escola de Montjuïc**, centre modèlic que va esdevenir el símbol de la Girona Republicana. El món de l'ensenyament va tenir un paper destacat en les tasques de catalanització i d'educació per aconseguir una societat civil tolerant i democràtica.

El període va estar caracteritzat també per una marcada conflictivitat social i laboral. La major part dels treballadors estaven en empreses petites, principalment botigues, o tallers de poc personal, on el propietari era un treballador més. Aquest fet, en una ciutat petita i conservadora, va afeblir les possibilitats de reivindicacions per part dels assalariats gironins. Les empreses més importants eren la del contractista d'obres **Montseny i Juher**, amb més de cent treballadors i la **Societat Anònima Grober**, amb menys d'un miler de treballadors, on el 80% eren dones. Els salaris van patir una important davallada abans de la proclamació del nou règim i es van anar recuperant a poc a poc fins el 1936. Així, el poder adquisitiu dels assalariats gironins va anar minvant. Entre juliol de 1931 i octubre de 1934 hi va haver diverses vagues per part dels treballadors gironins. La situació de la premsa política va millorar considerablement i va experimentar un creixement espectacular. Els punts de referència cabdals van ser el **Diari de Girona** (portaveu del catalanisme burgès, de la Lliga Regionalista), **L'Autonomista** (òrgan del republicanisme català, d'ERC) i **El Nord** (conservador i de dretes). Però, no eren els únics i va haver-hi una gran quantitat de periòdics de signe diferent que va fer que la Girona de l'època gaudís d'una

premsa plural, com mai. De la cultura catalana del moment podem destacar la fundació, el 1930, del *GATPAC* (Grup d'Artistes Tècnics Catalans pel Progrés de l'Arquitectura Contemporània), que va incorporar l'avantguarda europea. El Govern de la Generalitat es va centrar en la difusió de la llengua catalana i, com hem vist, en la modernització de l'ensenyament. El màxim exponent de la cultura d'aquesta època, a la ciutat de Girona, va ser **Carles Rahola**. La seva obra i la seva tràgica desaparició (va ser afusellat per les seves idees catalanistes) el van convertir en el símbol cultural de tota una època. Rahola, assagista, historiador, periodista i republicà convençut va ser l'autor més prolífic de l'època republicana a Girona. Un altre bon exemple de l'actuació política dels intel·lectuals gironins va ser el cas del professor **Miquel Santaló**. De la seva càtedra a l'Escola Normal de Magisteri va passar a ser alcalde de la ciutat i més endavant, diputat a les Corts de Madrid. En resum, l'activitat cultural de l'època republicana va ser molt important i va estar especialment dirigida a la catalanització i democratització del país.

La Constitució de 1931 va establir que Espanya era "*una república de treballadors de tota mena*". El proletariat va rebre amb entusiasme i esperança l'adveniment de la república, però tot i les mesures per a millorar la situació dels treballadors, que sempre entraran en conflicte amb els interessos de la patronal, a partir de 1933 regna el descontentament entre la classe treballadora. L'Anarquisme va prenent cada vegada més força.

La Federació Local de Sindicats va ser la primera organització obrera de Girona.

L'inici del **bienni negre** va suposar una revisió i un fre a tot el que s'havia aconseguit en el període del **bienni reformista**. Les eleccions de novembre de 1933 van donar lloc al començament d'una etapa política caracteritzada pel domini conservador. Les eleccions generals van ser guanyades pel *Partit Radical de Lerroux* i aquest, es va posar d'acord amb la *CEDA*, la dreta, per a governar. Crisi econòmica, fortes tensions socials, revolució proletària a Astúries van donar pas a una fosca etapa del règim republicà. Aquesta desviació del règim republicà va ser la causa dels fets d'octubre de 1934. Després de decretar una vaga general revolucionària per protestar contra el nou Govern de Madrid, **Companys** va proclamar l'Estat Català, a Girona va fer el mateix l'alcalde **Joaquim Camps i Arboix**, des del balcó de l'Ajuntament. El general Batet va ser l'encarregat de restablir la situació a Catalunya. Es va proclamar la llei marcial. Després d'algun tiroteig, nombroses detencions i alguns morts es va restablir la normalitat. Es van efectuar nombroses detencions, es van clausurar els locals dels partits d'esquerra i dels sindicats, es van censurar diaris i el moviment obrer va quedar aturat i coartat pel volum de forces militars encarre-

gades de garantir les disposicions repressives del Govern central. Aquest règim d'excepció que va interrompre la normalitat democràtica va durar fins el febrer de 1936. Es va suspendre l'Estatut i hi va haver tants presos polítics que fins i tot l'antiga fàbrica paperera *L'Aurora* va ser habilitada com a presó.

Molts dirigents d'esquerra, després dels fets d'octubre, es van adonar que calia recuperar la unitat per vèncer la dreta. **Azaña** va ser el màxim exponent i promotor d'aquest corrent. Així, el 15 de gener de 1936 i davant la convocatòria d'eleccions, *Izquierda Republicana*, *Unión Republicana*, *PSOE*, *UGT*, *Juventudes Socialistas*, *PCE*, *Partido Sindicalista* i *POUM* van subscriure un pacte electoral conegut com el **Frente Popular**. A Catalunya es va articular el **Front d'Esquerres**, que va subscriure el programa del Frente Popular. Es proposava el restabliment de l'Estatut, la plenitud de les llibertats democràtiques, l'amnistia dels presos polítics, el restabliment dels ajuntaments elegits el gener de 1934, l'aplicació de la llei de contractes de conreu, la readmissió dels obrers i empleats acomiadats per motius polítics..., en definitiva, recuperar l'esperit de la República de 1931.

Al febrer de 1936 les eleccions generals són guanyades pel Front Popular. Amb aquest triomf es va recuperar la República del primer bienni, autonomista i reformista. Es van complir els compromisos electorals, els sindicats van reprendre les seves tasques reivindicatives i la ciutat de Girona va recobrar el pols democràtic i cultural de l'època anterior. Fins que la dreta, que no estava d'acord amb aquest progrés, va utilitzar l'exèrcit un desastrós 18 de juliol de 1936.